

فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی
دوره دوازدهم، شماره ۲ (پیاپی ۳۹)، تابستان ۱۳۹۶
شاپای چاپی ۵۹۶۸-۲۵۳۵ شاپای الکترونیکی ۵۹۵۸-۲۵۳۸
<http://jshsp.iurasht.ac.ir>
صص. ۴۱۱-۳۹۱

تحلیل اثرات اجرای طرح‌های هادی روستایی در بهبود کیفیت زندگی روستاییان (مطالعه موردی: روستاهای بخش خاوومیرآباد شهرستان مریوان)

سعدی محمدی* - استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، ایران
سید هادی طیب‌نیا - استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران
بدریه تابا - دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، کارمند آموزش و پرورش استان کردستان، ایران
آزاد داودی - دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، معماری، واحد سنجند، دانشگاه آزاد اسلامی، کارمند آموزش و پرورش استان کردستان، ایران

تاریخ پذیرش: ۹۶/۰۵/۳۰

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۳/۱۹

چکیده

ارتقا و بهبود سطح کیفیت زندگی روستاییان به عنوان هدف اصلی اجرای برنامه‌های توسعه روستایی و از مهمترین آن‌ها یعنی طرح‌های هادی به عنوان موردی ترین طرح‌های توسعه محلی است. در این راستا نیاز است که پس از گذشت چند سال از اجرای طرح‌های هادی، ارزشیابی لازم انجام شود تا از یک سو پیامدهای اجرای طرح بر تغییرات سطح کیفیت زندگی روستاییان مشخص گردد و از سویی دیگر با شناسایی نقاط قوت و ضعف، اطلاعات لازم برای مدیریت بهتر طرح‌های یادشده جهت ارتقای مطلوب سطح کیفیت زندگی روستاییان حاصل آید. این مطلب، هدف اصلی پژوهش کاربردی حاضر بوده که با روش توصیفی - تحلیلی انجام و اطلاعات آن از دو منبع اسنادی و میدانی (مصاحبه، پرسش‌نامه و مشاهده) جمع‌آوری شده است. جهت تعیین حجم نمونه آماری از جامعه پژوهش یعنی سرپرستان خانوار ۸ روستای (۱۲۵۲ خانوار) بخش خاوومیرآباد که از اجرای طرح هادی روستاهایشان حداقل ۳ سال گذشته است از فرمول کوکران استفاده و ۲۵۰ سرپرست به عنوان حجم نمونه تعیین و پس از توزیع طبقه‌ای پرسش‌نامه‌ها در میان روستاها، به صورت تصادفی ساده نیز پرسش‌نامه‌ها در میان سرپرستان خانوار توزیع گردیدند. نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی (میانگین و مد) و آزمون‌های آمار استنباطی (خی دو، تک نمونه‌ای، همبستگی پیرسون، تحلیل واریانس یکطرفه و تحلیل مسیر) نشان دادند که اجرای طرح‌های هادی در ارتقای و بهبود ابعاد اقتصادی و اجتماعی کیفیت زندگی روستاییان ناموفق بوده و در مقابل موجب ارتقای و بهبود سطح کیفیت زندگی روستاییان در دو بعد محیطی و کالبدی گردیده است. همچنین بین میانگین کیفیت زندگی روستاییان با قدمت اجرای طرح‌ها و جمعیت روستاها ارتباط معنی‌داری وجود دارد و این بعد کالبدی است که بیشترین تأثیر را بر بهبود کیفیت زندگی روستاییان به واسطه اجرای طرح‌های هادی داشته است.

واژگان کلیدی: طرح‌های هادی، کیفیت زندگی، بخش خاوومیرآباد

نحوه استناد به مقاله:

محمدی، سعدی، طیب‌نیا، سیدهادی، تابا، بدریه و داودی، آزاد. (۱۳۹۶). تحلیل اثرات اجرای طرح‌های هادی روستایی در بهبود کیفیت زندگی روستاییان (مطالعه موردی: روستاهای بخش خاوومیرآباد شهرستان مریوان). *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۲ (۲)، ۳۹۱-۴۱۱.
http://jshsp.iurasht.ac.ir/article_532890.html

مقدمه

داشتن کیفیت زندگی مطلوب همواره آرزوی بشر بوده و هست (Rezvani & Mansourian, 2008: 2). کیفیت زندگی ساکنین به طور گسترده در سخنرانی‌ها و برنامه‌های توسعه در قرن حاضر بکار برده می‌شود تا بتوان با ارتقای آن زندگی بهتری را برای افراد فراهم آورد (Gondos, 2014: 880). کیفیت زندگی وابسته به احساس شادی یا ناخشنودی، رضایت یا عدم رضایت فرد از زندگی (Sonja, 2003: 6) و منعکس کننده رفاه افراد است (Farahani, 2008: 71) که به شرایط اقتصادی مردم و در عین حال ارتباطات و وضعیت اجتماعی، سلامتی (جسمی و روانی)، احساس ارزشمند بودن و پایداری محیط بستگی دارد (Cagliero, 2010: 315-316). کیفیت زندگی در محیط روستایی مفهومی چند بعدی و کل نگر است (Mudey, 2011: 89) و تابعی از دو مفهوم قابلیت زندگی (وضعیت خدمات، کیفیت محیط زیست و شبکه‌های اجتماعی) و معیشت مردم (چگونگی کسب درآمد) است. امروزه توسعه روستایی همپای کیفیت بهتر و مطلوب‌تر زندگی تلقی می‌شود (Papoli Yazdi & Ebrahimi, 2008: 32). در این راستا دولت‌ها موظف هستند با انجام برنامه‌ریزی‌های روستایی و توسعه روستاها، فضای زندگی مناسب و شایسته ساکنین روستا را فراهم آورند تا از این طریق روستاییان نیز فرصت زندگی و رشد و توسعه را داشته باشند؛ ایجاد زندگی مطلوب و متعال روستاییان نیز، نیازمند اجرای طرح‌های توسعه روستایی در کشور می‌باشد. این طرح‌ها باید بتوانند مسائل و مشکلات موجود در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، محیطی و کالبدی را بر طرف نمایند تا کیفیت مطلوب زندگی روستاییان حاصل آید (Rabiifar, 2015: 79). یکی از این طرح‌ها، طرح‌های هادی روستایی است که برگرفته از طرح‌های هادی شهری می‌باشد. این طرح‌ها از بنیادی‌ترین برنامه‌های توسعه روستایی است که با هدف رفاه روستاییان و دستیابی به اهدافی همچون: ایجاد زمینه توسعه و عمران روستا با توجه به شرایط اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، تامین عادلانه امکانات از طریق ایجاد تسهیلات اجتماعی، تولیدی و رفاهی، هدایت وضعیت فیزیکی روستا، ایجاد تسهیلات لازم برای بهبود مسکن روستاییان و خدمات محیط زیستی و عمومی تهیه و اجرا گردیده است (Shamei, 2014: 76). شکل دهی و نظم بخشی به عرصه‌های مکانی - فضایی، در واقع از آغاز زندگی بشر و از زمان بهره‌گیری از منابع طبیعی به ویژه زمین و آب پیوسته در مقیاس و مفهومی متفاوت مطرح بوده است (Motielangroodi, 2004: 69). توجه به محیط روستایی، تلاش برای تجدید حیات و بهسازی بافت روستایی به شکل امروزی در دنیا از نیمه دوم قرن بیستم یعنی همزمان با ظهور تفکر پسامدرن آغاز شد. از این زمان بود که طرح‌هایی چون: Local Plan (نشان دهنده چگونگی توسعه یک منطقه با جزئیات کاربری اراضی)، Master Plan (نشان دهنده چگونگی توسعه یک منطقه)، Structure Plan (طرحی ساختاری برای نشان دادن سیاست‌ها و چگونگی کاربری اراضی) و Comprehensive Area Strategy (برنامه‌ای جامع با دیدی بلند مدت، جهت توسعه یک منطقه) (Zaree, 2011: 58) تهیه و اجرا گردیدند؛ در کشور ما نیز سابقه توجه به این مساله را می‌توان به دوران بعد از انقلاب اسلامی و با اجرای طرح‌های هادی دانست؛ به طوری که بنیاد مسکن انقلاب اسلامی از سال ۱۳۶۸ تا پایان سال ۱۳۹۲، ۲۴۸۹۹ طرح هادی را تهیه و ۹۹۱۲ طرح را در سطح روستاهای کشور اجرا کرده است (Shakoor & Shamsadini, 2014: 40). یکی از استان‌های کشور که دارای جمعیت روستانشین بالایی است و با توجه به مرزی و حاشیه‌ای بودن، ضرورت اجرای طرح‌های هادی جهت پویایی نواحی روستایی آن کاملاً احساس می‌شود؛ استان کردستان می‌باشد. شهرستان مریوان یکی از شهرستان‌های استان کردستان است که در غرب این استان و در مجاورت کشور عراق قرار گرفته است. جمعیت روستایی شهرستان مریوان بالغ بر ۴۵ هزار و ۱۸۵ نفر با ۱۱ هزار و ۵۸ خانوار است. این شهرستان دارای ۳ بخش، ۶ دهستان و ۱۴۳ روستای دارای سکنه است و در ۱۲۷ روستای آن اجرای طرح هادی مصوب شده (karimi, 2015) و تاکنون در ۵۰ روستا این طرح اتمام یافته است (Ghaderi, 2015). این مداخله سازمان یافته دولت در روستاهای شهرستان در قالب طرح‌های هادی تغییرات وسیعی را در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی، محیطی و کالبدی روستاها برجای گذاشته و از سویی با توجه به اینکه هدف همه برنامه‌ریزی‌های روستایی، تحقق توسعه

روستایی استو توسعه روستایی، امروزه معادل و همپای کیفیت مطلوب زندگی قلمداد می‌شود، مسئله اصلی پژوهش حاضر، کیفیت و چگونگی اثرگذاری این طرح‌ها به عنوان نوعی از برنامه‌های توسعه روستایی بر بهبود سطح کیفیت زندگی روستاییان بخش خاوومیرآباد شهرستان مریوان است. در این راستا نیز سوال‌هایی به شرح زیر مطرح هستند:

- آیا طرح‌های هادی اجرا شده توانسته است موجب بهبود سطح کیفیت زندگی روستاییان گردد؟

- آیا تفاوت تاثیرپذیری سطح کیفیت زندگی روستاهای مورد مطالعه از اجرای طرح‌های هادی با عامل جمعیت و مدت زمان اجرای طرح، قابل تبیین است؟

- کدامیک از ابعاد کیفیت زندگی روستاییان بیشترین تاثیر را در تغییر سطح کیفیت زندگی آن‌ها بواسطه اجرای طرح‌های هادی داشته است؟

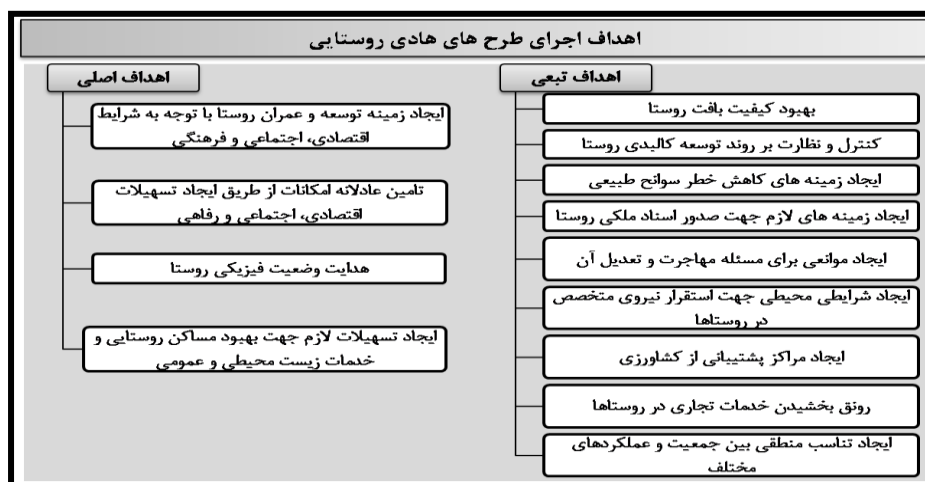
با توجه به حجم گسترده اجرای طرح‌های هادی در کشور و در نتیجه انجام مطالعات فراوان؛ شمار پژوهش‌هایی که به بررسی اثرات اجرای طرح‌های هادی پرداخته‌اند، زیاد بوده که در جدول زیر به برخی از آن‌ها اشاره شده است.

جدول ۱. خلاصه‌ای از پژوهش‌های پیشین

نویسنده(گان) و سال پژوهش	عنوان پژوهش	نتایج پژوهش
Rabiifar (2015)	تحلیل و ارزیابی اثرات اجرای طرح‌های هادی در تحولات اقتصادی - اجتماعی سکونتگاه‌های روستایی (موردی: روستاهای استان زنجان)	اجرای طرح هادی در بهبود شاخص های اقتصادی نتوانسته است کارایی لازم را داشته باشد و در مقابل در بهبود شاخص های اجتماعی موفق عمل کرده است.
Ebrahimi and amini (2014)	بررسی وضعیت خدمات زیربنایی و روستایی طرح هادی روستایی در شهرستان آمل	اجرای طرح های هادی در روستاهای شهرستان آمل توانسته است موجب توسعه فضای سبز روستا، دفع مطلوب آبهای سطحی، بهبود وضعیت خدمات زیربنایی، ساماندهی معابر اصلی، زیبایی روستا، پیاده رو سازی معابر، جمع آوری زباله ها و فاضلاب های روستایی و...گردد.
Shakoor & Shamsadini (2014)	سنجش تحقق پذیری شاخص های اقتصادی و اجتماعی طرح های هادی در روستای کناره شهرستان مرودشت	اجرای طرح های هادی در بهبود شاخص های اقتصادی و اجتماعی روستاییان موثر بوده و عملکرد مطلوبی داشته است. رغبت به سرمایه گذاری در روستا، افزایش میل ماندگاری، ایجاد مشاغل خانگی و بهبود عبور و مرور با تعریض و مناسب سازی پیاده‌روها مهمترین شاخص هایی بودند که با رضایت مردم به آنها پاسخ داده شده بود.
Alinaghypour & Pourramazan (2014)	تحلیل اثرات اجرای طرح های هادی بر بهبود کیفیت زندگی در روستاهای بخش مرکزی شهرستان رشت	اجرای طرح های هادی در بهبود وضعیت اقتصادی روستاها موثر بوده ولی در ارتقا و بهبود وضعیت سایر ابعاد کیفیت زندگی روستاییان ناموفق بوده است. همچنین کیفیت زندگی در روستاها دارای طرح هادی با روستاهای فاقد آن تفاوت معنی داری دارد.
Rezaee & Safa (2014)	تحلیل اثرات اجرای طرح های هادی با استفاده از مدل معادلات ساختاری (مطالعه موردی: شهرستان زنجان)	پنج عامل فیزیکی-کالبدی، اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، بهداشتی و محیطی ۷۰ درصد اثرات اجرای طرح های هادی در منطقه مورد مطالعه را تبیین می کنند.
Shamaie (2014)	اثرات اجرای طرح هادی بر سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان نیشابور)	با اجرای طرح های هادی در زمینه کالبدی، شاخص معابر، در زمینه اجتماعی، شاخص میزان مهاجرت، مشارکت و رضایتمندی، در بعد اقتصادی، شاخص های اشتغال و سرمایه گذاری و در زمینه محیط زیست، دفع و جمع آوری زباله ها و فاضلاب ها بهبود یافته اند.
Fang (2012)	بازسازی اقتصادی اجتماعی روستاها؛ تغییرات فیزیکی و اجتماعی	کمبود زیرساخت ها و امکانات، فقدان امنیت، شغل و درآمد، آسیب پذیری و فقر، کمبود زمین و خانه، نابودی محیط زیست، مهمترین چالش هایی هستند که رفع آنها را در روستاهاشهرهای چین، در گروه اجرای برنامه های توسعه فیزیکی - کالبدی می باشد.
Knaap & Chakraborty (2007)	برنامه ریزی جامع برای توسعه پایدار روستایی	توسعه روستایی نیازمند تهیه برنامه های جامع روستایی است که بر مبنای شرایط محلی بوده و بتواند ضعف خدمات و امکانات، آسیب‌پذیری محیطی و عدم دسترسی به بازارهای اقتصادی را برطرف نماید و تحقق این امر نیز در گروه برنامه‌ریزی و سرمایه گذاری های دولت ها است.

طرح‌های هادی روستایی

طرح‌های روستایی بر اساس آیین‌نامه نحوه بررسی طرح توسعه و عمران محلی، ناحیه‌ای، منطقه‌ای و ملی و مقررات شهرسازی و معماری کشور، مصوب ۷۸/۱۰/۱۲ هیئت محترم وزیران عبارت است از: طرحی که ضمن ساماندهی و اصلاح بافت موجود، میزان و مکان گسترش آبی و نحوه استفاده از زمین برای عملکردهای مختلف از قبیل: مسکونی، تجاری، کشاورزی، تاسیسات، تجهیزات و نیازمندی‌های عمومی روستا را بر حسب مورد، در قالب مصوبات طرح ساماندهی فضا و سکونتگاه‌های روستایی یا طرح جامع ناحیه‌ای تعیین می‌کند (the urban & rural specific studies & services center, 2006:16). اهداف تبعی و اصلی از اجرای طرح‌های هادی روستایی به عنوان موردی‌ترین طرح‌های روستایی کشور در شکل (۱) آورده شده است. با توجه به شرح خدمات طرح‌های هادی، مطالعات این طرح‌ها در قالب سه فصل شناخت و ارزیابی وضع موجود (مطالعات حوزه نفوذ و تهیه نقشه‌های کیفیت ابنیه، کاربری اراضی، مالکیت اراضی، شیب، درجه بندی و عرض معابر و...)، تحلیل و استنتاج از بررسی‌ها و تدوین چشم‌اندازها (ارزیابی وضع موجود و تعیین نقاط قوت و ضعف و محدودیت‌ها و تعیین الگوی پیشنهادی) و تعیین برنامه و ارائه طرح، تهیه می‌شوند (Rezvani, 2011:157; the urban & rural specific studies & services center, 2006).

شکل ۱. اهداف اجرای طرح‌های هادی روستایی

(Source: papooleyazdi, 2008:217; rezvani, 2011:156-157; the urban and rural specific studies and services center, 2006)

کیفیت زندگی

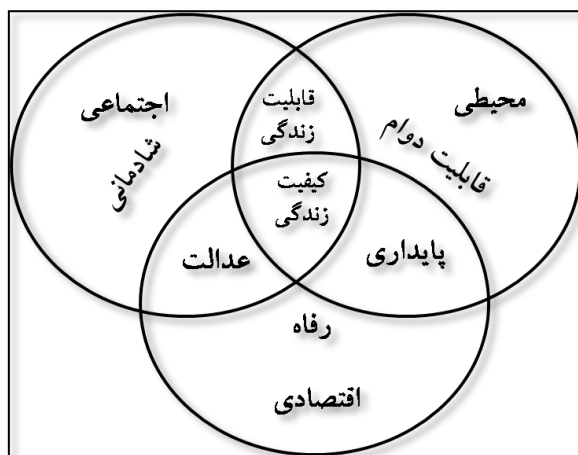
کیفیت زندگی، میزان رضایت فرد است از زندگی کنونی خود در مقایسه با زندگی ایده‌آلی که به دنبال آن است (Susniene, 2009:59). کیفیت زندگی اشاره به شرایط زندگی افراد دارد؛ به معنی حس یک فرد را از رفاه، رضایت یا ناراضی، شادی یا ناخوشنودی از زندگی است (Sonja, 2003:6). در اواخر دهه ۱۹۶۰ و اوایل دهه ۱۹۷۰ بر رشد کمی و فقدان بیکاری و دارای درآمد بودن به عنوان تنها معیارهای اندازه‌گیری کیفیت زندگی تأکید می‌شد؛ محققان در واکنش به این رویکرد به شدت کمی و عینی از اندازه‌گیری تجربه‌های ذهنی افراد نیز به عنوان رویکرد کیفی در اندازه‌گیری کیفیت زندگی نام بردند (Paraskevi, 2010:151-152). بنابراین رویکرد جدید علمی اندازه‌گیری کیفیت زندگی و تقسیم‌بندی آن در دو بعد عینی و ذهنی است (Shucks, 2006:2). اصطلاح عینی اشاره به آن دسته از ویژگی‌هایی است که می‌توان بدون پرسیدن از فرد آن‌ها را اندازه‌گیری نمود؛ مانند: درآمد، مالکیت و نرخ بیکاری، از سوی دیگر جنبه‌های ذهنی کیفیت زندگی از فیلتر تجربه درونی پاسخ‌دهنده عبور می‌کنند که شامل شادی، رضایت، لذت، احساس امنیت و می‌باشد (Pospěch, 2009:285) که بهیچ‌یستی ذهنی نامیده می‌شود (Costanza, 2008:267).

ارتباط طرح‌های هادی با کیفیت زندگی روستاییان

کیفیت زندگی در محیط روستایی از دیدگاه فلیپس (۲۰۰۶)، پدیده چند وجهی با اثرات تجمعی و تعاملی و در گروه بهبود عوامل متعدد توصیف شده است، مانند: بهبود شرایط مسکن، زیرساخت‌ها، دسترسی به امکانات مختلف، درآمد، محیط زیست و محیط اجتماعی (Zaid, 2010:2). کیفیت زندگی مفهومی مشابه با مفهوم خوب بودن، در نواحی روستایی در برگیرنده ارتقای دو بعد مهم یعنی: قابلیت زندگی (دسترسی به خدمات، کیفیت محیط زیست و شبکه‌های اجتماعی) و معیشت مردم محلی (چگونگی کسب درآمد) است (Cagliero, 2010:315-316).

دیمیتر (۲۰۱۴) نیز کیفیت زندگی در مناطق روستایی را در گروه بهبود وضعیت دو بعد دسترسی به خدمات اساسی و پویایی اقتصاد روستایی و حفاظت و بهبود منابع طبیعی می‌داند (Dymitrow, 2014:31). با مقایسه اهداف اصلی و تبعی از اجرای طرح‌های هادی، آورده شده در شکل (۱) می‌توان پی برد که تمامی توصیفات ذکر شده در ارتباط با کیفیت زندگی روستاییان در این اهداف مستتر بوده و تحقق آن‌ها با اجرای طرح‌های هادی امکان پذیر می‌باشد.

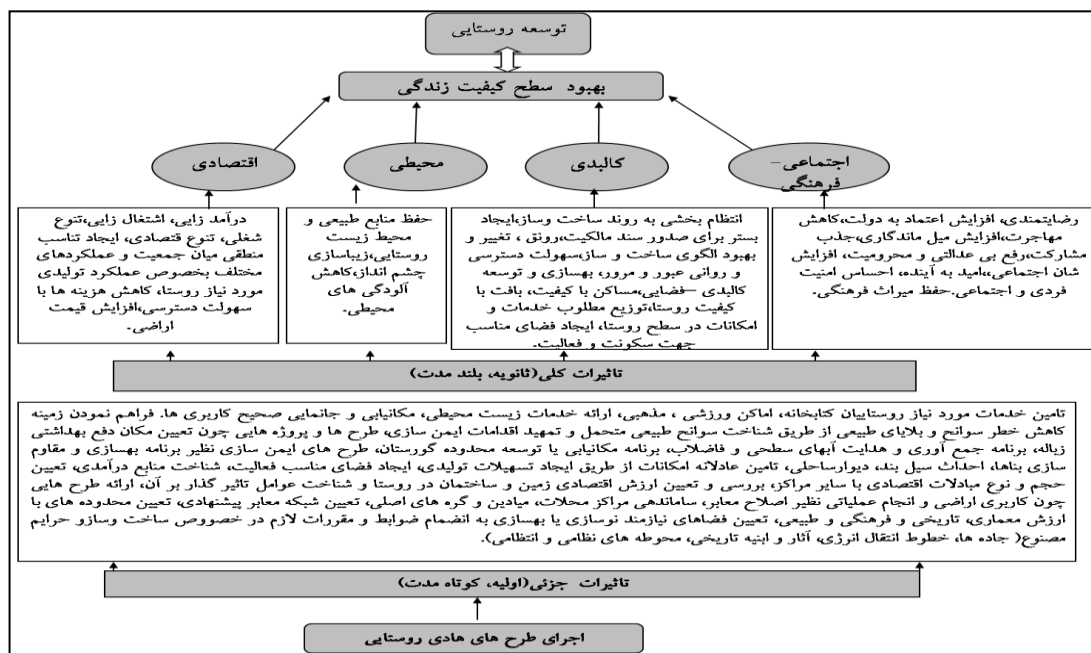
در یک جمع‌بندی کلی که در شکل (۲) و مطابق با دیدگاه بانک جهانی و سازمان ارزیابی توسعه روستایی اروپا (۲۰۱۰) ترسیم شده است، می‌توان دید که ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیطی، ابعاد اصلی کیفیت زندگی در نواحی روستایی را تشکیل می‌دهند که دارای ارتباط متقابل بوده و در صورتی که پایداری محیطی، رفاه اقتصادی و عدالت و سرزندگی اجتماعی برقرار شود، کیفیت مطلوب زندگی روستاییان حاصل می‌آید (Zaid, 2010: 2). بواقع بی‌عدالتی و محرومیت‌ها، آسیب‌پذیری‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی را برای جوامع روستایی رقم زده و کیفیت نازل زندگی را برای آنها در پی داشته است (Barrios, 2007:7).

شکل ۲. ابعاد اصلی و اصول تحقق کیفیت زندگی در نواحی روستایی (Source: Bryan:2002,176)

باید توجه داشت که موفقیت در دگرگون‌سازی، رفع معضلات یاد شده، پیشرفت روستاها و نهایتاً ساماندهی فضایی و ارتقای سطح کیفیت زندگی روستاییان، منوط به فرآیند برنامه‌ریزی و اتخاذ راهبردهای توسعه برای از بین بردن نابرابری‌ها و بی‌عدالتی‌های موجود از لحاظ استانداردهای کیفیت زندگی است (Saiedi, 2005:150). اکثر کارشناسان جهت حرکت در این مسیر، بر اجرای طرح‌های هادی تاکید دارند. همانطور که در شکل (۳) نشان داده شده است این طرح‌ها با توزیع بهینه خدمات و ایجاد بسترهای کالبدی-محیطی لازم، موجب توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاها می‌گردند (Rabiifar, 2015:79) و با ایجاد سرزندگی اجتماعی، رفاه اقتصادی و پایداری محیطی، کیفیت مطلوب زندگی در نواحی روستایی را تحقق می‌بخشند.

امروزه توسعه همپا و هم معنی با کیفیت مطلوب زندگی بوده و بواقع انجام و اجرای هرگونه اقدامی در راستای توسعه به معنی بهبود سطح کیفیت زندگی است و در این راستا طرح‌های هادی روستایی به عنوان موردی‌ترین طرح‌های توسعه روستایی چنانچه به گونه‌ای مطلوب طراحی و اجرا گردند با توجه به آثار و نتایج مثبتی که در محیط روستایی (شکل ۳) بر جای می‌گذارند؛ زمینه ساز ارتقای سطح کیفیت زندگی روستاییان می‌گردند.

شکل ۳. ارتباط اجرای طرح هادی با بهبود سطح کیفیت زندگی و توسعه روستایی

(Source: Anabestani & Hajipour, 2013; Azimi, 2012; Rabiifar, 2015)

به طور کلی بافت قدیمی روستاها با توجه به شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و فناوری زمان گذشته بوده و بدیهی است که با توجه به تحول شرایط زندگی در روستاها در گذر زمان و در عرصه‌های مختلف، بافت قدیم با زندگی امروزی هماهنگی لازم را ندارد و حداقل لازم است تا بوسیله طرح‌های هادی اصلاحاتی در آن بوجود آید تا بتواند شرایط مناسب زندگی را فراهم نماید (rezvani, 2011: 151) از سویی دیگر رشد هدایت نشده فیزیکی روستاها به شکل گیری چشم‌انداز ناموزونی از عرصه‌های سکونتگاه‌های روستایی انجامیده است که پیامد آن فقدان روابط و پیوندهای مناسب کالبدی - فضایی در درون مناطق روستایی است. فراموش کردن مدیریت کالبدی-فضایی و بی‌توجهی به نقش کانون‌های روستایی در تحولات اقتصادی و اجتماعی کشور نیز به شکل تغییرات کالبدی نامانوس و نیز درهم ریختگی فرهنگی و اجتماعی به ناتوانی در نقش پذیری مناسب فضایی و اقتصادی روستاهای کشور و در نتیجه سطح نازل توسعه و کیفیت زندگی آن‌ها منجر شده است (saiedi, 2004: 13). مطابق با رویکرد فضایی - کالبدی نیز، توسعه روستایی و همپای آن کیفیت مطلوب زندگی، نیاز به توسعه و پویایی در هر دو بعد محتوا و کالبد یعنی شرایط اقتصادی و اجتماعی و ویژگی‌های فضایی-کالبدی دارد (rezvani, 2011: 111)، از این رو است که طرح‌های هادی به عنوان یک متغیر بیرونی وارد سیستم روستا می‌شوند و بر ساختارهای اقتصادی، اجتماعی، فیزیکی-کالبدی و زیست محیطی روستا اثر گذاشته و با شکل دهی و نظم‌بخشی به‌نواحی روستایی، شرایط و کیفیت مطلوب‌تر زندگی را حاصل می‌آورند (anabestani & hajipour, 2013: 14).

روش پژوهش

پژوهش کاربردی حاضر به لحاظ روش، توصیفی - تحلیلی بوده و اطلاعات آن در بخش نظری با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و سایت‌های اینترنتی و در بخش میدانی به روش پیمایشی و با استفاده از تکنیک‌های مصاحبه، پرسش‌نامه و بازدید میدانی، گردآوری شده است. جامعه آماری این پژوهش، سرپرستان خانوار در روستاهایی از بخش‌ها و میرآباد شهرستان مریوان هستند که طرح هادی آن‌ها اجرا شده است. لازم به ذکر است روستاهای مدنظر بوده‌اند که حداقل ۳ سال از اجرای طرح هادی آن‌ها گذشته است. تعداد این روستاها ۸ روستا بودند که به روش طبقه‌ای در میان تمامی روستاهای نمونه پرسش‌نامه‌ها توزیع گردیدند (جدول ۲). جهت تعیین حجم نمونه در این روستاها با استفاده از فرمول کوکران از میان ۱۲۵۲ خانوار روستاهای نمونه (سرشماری ۱۳۹۰) ۲۵۰ خانوار به عنوان حجم نمونه جهت توزیع پرسشنامه‌ها تعیین شدند. در ادامه با استفاده از روش طبقه‌ای با توجه به سهم هر روستا از مجموع کل خانوارها، تعداد پرسشنامه‌ها تعلق گرفته به آن تعیین و سپس به صورت تصادفی ساده پرسش‌نامه‌ها در میان سرپرستان خانوار روستاهای مورد مطالعه توزیع گردیدند (جدول ۲). طراحی پرسش‌نامه با توجه به موضوع و هدف تحقیق، یعنی سنجش اثرگذاری طرح هادی بر کیفیت زندگی در طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (خیلی کم؛ ۱ تا خیلی زیاد: ۵) صورت گرفته است. به منظور تعیین روایی محتوایی و صوری پرسش‌نامه‌ها از کارشناسان توسعه روستایی منطقه و متخصصانی که سابقه مطالعات مشابه را داشتند؛ نظر خواهی بعمل آمد. پایایی پرسش‌نامه نیز از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۰ مورد تایید می‌باشد. تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی (میانگین و مد) جهت تبیین وضع موجود و آزمون‌های آمار استنباطی (خی دو، همبستگی پیرسون، تحلیل واریانس یکطرفه، t تک نمونه‌ای و تحلیل مسیر) جهت تعمیم نتایج، انجام گرفته است.

جدول ۲. توزیع طبقه‌ای پرسش‌نامه‌ها

روستاهای منتخب	تعداد خانوار	سهم از تعداد کل پرسشنامه‌ها
دره تفی	۲۴۴	۴۸
برده رشه	۲۸۰	۵۵
کانی سانان	۱۷۱	۳۵
نچی	۵۴	۱۱
سیف	۱۷۱	۳۴
پنگیجه	۹۰	۱۸
بیلو	۱۱۴	۲۳
قلقه	۱۲۸	۲۶
مجموع	۱۲۵۲	۲۵۰

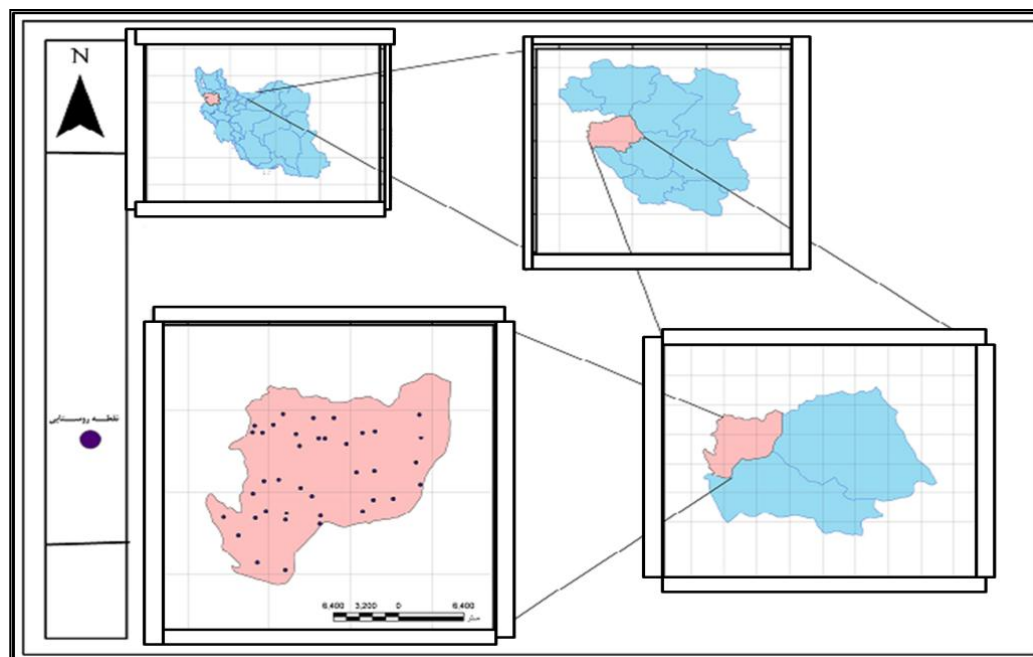
جدول ۳. شاخص‌های بکار رفته در پژوهش و میزان پایایی آنها در پرسشنامه‌ها

پایایی	متغیرها	ابعاد	کیفیت زندگی
۰,۷۱	امید به آینده، توانایی تامین نیازهای اساسی خانوار، احساس امنیت فردی (در خطر بودن)، لذت از زندگی، کاهش میزان مهاجرت، رضایت از موقعیت اجتماعی (روستایی بودن)، گسترش و بهبود امکانات فرهنگی، هنری و ورزشی، افزایش مشارکت مردم روستا در طرح‌های عمرانی.	اجتماعی	
۰,۷۳	افزایش میزان درآمد و پس انداز، کاهش هزینه‌های زندگی، کاهش نابرابری‌های اقتصادی، قیمت مسکن و اراضی کشاورزی، تمایل روستاییان به سرمایه‌گذاری پس اندازهایشان در روستا، افزایش اعتبارات مالی برای روستا، سرمایه‌گذاری و فرصت‌های شغلی جدید.	اقتصادی	
۰,۸۸	دسترسی به پارک و فضای سبز و تفریحی، نظافت و پاکیزگی روستا، کیفیت آب آشامیدنی، کیفیت جمع‌آوری فاضلاب، جمع‌آوری و دفع زباله، کاهش اتلاف و آلودگی منابع آب با زهکشی و ساماندهی مطلوب آبراهه‌ها، ایمن‌سازی روستا در برابر مخاطرات محیطی، دپوی فضولات حیوانی.	محیطی	
۰,۸۶	کیفیت مسکن از نظر مصالح و امکانات بهداشتی، ضابطه‌مند شدن ساخت و سازها، بهبود و بهسازی معابر، بهبود دسترسی به شهر، تخصیص و توزیع مطلوب اراضی به کاربری‌های مختلف مورد نیاز، زیباسازی منظر روستا، منطبق بودن ساخت‌های طرح هادی با فرهنگ و طبیعت محلی.	کالبدی	
۰,۸۰	۳۰	۴	مجموع

Source: Shamaie, 2014; Shakoor & Shmsadini, 2014; Rabiifar, 2015, Abdi, 2014

محدوده مورد مطالعه

شهرستان مریوان به مرکزیت شهر مریوان یکی از ۱۰ شهرستان استان کردستان در غرب استان و در مجاورت خاک عراق در طول جغرافیایی ۴۵ درجه و ۵۸ دقیقه تا ۴۶ درجه و ۴۵ دقیقه طول شرقی و ۳۵ درجه و ۰۲ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۴۸ دقیقه عرض شمالی واقع گردیده است. این شهرستان دارای سه بخش مرکزی، سرشیو و خاوومیرآباد می‌باشد. بخش خاوومیرآباد به عنوان منطقه مورد مطالعه این پژوهش با جمعیتی بالغ بر ۱۱۴۰۰ نفر و مساحتی در حدود ۳۳۸ کیلومتر مربع دارای ۳۰ روستا دارای سکنه بوده و در همسایگی کشور عراق، واقع گردیده است.

شکل ۴. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

یافته‌ها و بحث

اثرات اجتماعی اجرای طرح هادی

نتایج به دست آمده حاصل از سنجش دیدگاه روستاییان با استفاده از آزمون خی دو در ارتباط با اثرات اجرای طرح‌های هادی بر شاخص‌های اجتماعی کیفیت زندگیشان نشان می‌دهد که اجرای طرح هادی در ارتقا و بهبود سه شاخص امید به آینده، رضایت از موقعیت اجتماعی (روستایی بودن) و احساس امنیت روستاییان با میانگین‌های به دست آمده بیشتر از ۳ در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ موثر بوده است. در این میان، میانگین‌های به دست آمده در سایر شاخص‌ها کمتر از حد رضایت‌کننده بوده و مد برابر عدد ۲ (خیلی کم) و قرارگیری بیش از ۶۰ درصد پاسخ‌ها در گزینه‌های کم و خیلی کم، نشان از عدم تاثیرگذاری مطلوب اجرای طرح هادی در کاهش مهاجرت، افزایش توانایی تامین نیازهای اساسی خانوار، افزایش امکانات فرهنگی و هنری و ورزشی و افزایش مشارکت روستاییان دارد که برآیند این امر نیز، میانگین نامطلوب ۲,۷۸ برای شاخص لذت از زندگی روستاییان است (جدول ۴). این یافته‌ها نشان می‌دهند که حتی پس از اجرای طرح هادی نیز روستاییان در امر خدمات رسانی وابسته به نقاط شهری هستند.

جدول ۴. سنجش تغییرات شاخص‌های بعد اجتماعی کیفیت زندگی بواسطه اجرای طرح هادی

ابعاد	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	مد	خی دو	معنی داری	درجه آزادی	میانگین
امید به آینده	۲۶	۷۲	۹۷	۳۱	۲۴	۳	۸۶/۱	۰/۰۰	۴	۳/۱۸
توانایی تامین نیازهای اساسی خانوار	۱۸	۳۶	۵۴	۷۹	۶۳	۲	۴۴/۹۲	۰/۰۳	۴	۲/۴۶
کاهش میزان مهاجرت	۳۲	۳۰	۵۳	۸۵	۵۰	۲	۹۳/۱	۰/۰۱	۴	۲/۶۳
رضایت از موقعیت اجتماعی (روستایی بودن)	۴۵	۹۹	۵۹	۱۷	۳۰	۴	۷۹/۹	۰/۰۰	۴	۳/۴۴
افزایش امکانات فرهنگی و هنری و ورزشی	۱۴	۳۱	۵۱	۸۷	۶۷	۲	۶۶/۳	۰/۰۰	۴	۲/۳۵
افزایش مشارکت	۲۴	۳۵	۴۵	۱۰۹	۳۷	۲	۹۱/۵	۰/۰۰	۴	۲/۶۰
احساس امنیت فردی (درخطر بودن)	۴۱	۸۲	۵۶	۵۸	۱۳	۴	۵۱/۴	۰/۰۰۱	۴	۳/۳۲
لذت از زندگی	۳۲	۵۶	۴۱	۶۷	۵۴	۲	۱۴/۹	۰/۰۵	۴	۲/۷۸

اثرات اقتصادی اجرای طرح هادی

ارزیابی پاسخ‌های روستاییان بوسیله آماره خی دو به شاخص‌های مورد نظر، جهت سنجش تغییرات شاخص‌های بعد اقتصادی کیفیت زندگی آن‌ها پس از اجرای طرح هادی نشان می‌دهد که با اطمینان ۹۵ درصد و در سطح معنی‌داری ۰,۰۵ اجرای طرح هادی نتوانسته است به بهبود و ارتقای شاخص‌های افزایش درآمد و پس‌انداز، کاهش هزینه‌های زندگی، افزایش اعتبارات مالی جذب شده برای روستا، ارتقای شغلی و خلق فرصت‌های شغلی جدید بیانجامد، در نتیجه کاهش نابرابری‌های اقتصادی بین نواحی شهری و روستایی که به عنوان یکی از اهداف اصلی اجرای طرح‌های هادی مد نظر است در منطقه مورد مطالعه با میانگین نامطلوب محاسبه شده برابر ۲/۶۱، مد برابر گزینه کم (۲) و پاسخ ۵۲ درصدی به گزینه‌های کم و خیلی کم، تحقق نیافته است. در مقابل آماره خی دو محاسبه شده در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ نشان از تاثیرگذاری اجرای طرح‌های هادی بر افزایش قیمت مسکن و اراضی کشاورزی بویژه اراضی حاشیه معابر اصلی و افزایش انگیزه ساکنین برای بهبود وضعیت اقتصادی و توسعه روستا دارد (جدول ۵).

جدول ۵. سنجش تغییرات شاخص‌های بعد اقتصادی کیفیت زندگی بواسطه اجرای طرح هادی

ابعاد	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	مد	خی دو	معنی داری	درجه آزادی	میانگین
افزایش میزان درآمد و پس انداز	۱۶	۲۲	۳۴	۹۰	۸۸	۲	۹۶/۵	۰/۰۰۶	۴	۲/۱۶
کاهش هزینه های زندگی	۲۴	۲۸	۴۸	۹۹	۵۱	۲	۷۳/۴	۰/۰۰۴	۴	۲/۵۰
کاهش نابرابری های اقتصادی	۱۹	۳۳	۶۸	۸۴	۴۶	۲	۵۴/۹	۰/۰۰۲	۴	۲/۶۱
قیمت مسکن و اراضی کشاورزی	۲۷	۴۷	۱۰۲	۴۷	۲۷	۳	۷۵/۶	۰/۰۰۰	۴	۳/۰۱
انگیزه بهبود وضعیت اقتصادی و توسعه	۴۱	۶۶	۷۹	۳۷	۲۷		۳۷/۵	۰/۰۰۰	۴	۳/۲۲
افزایش اعتبارات مالی برای روستا	۱۶	۲۸	۵۶	۸۰	۷۰	۲	۵۹/۵	۰/۰۰۱	۴	۲/۳۶
ارتقای شغلی و فرصت های شغلی جدید	۲۲	۳۵	۵۰	۸۷	۵۶	۲	۴۸/۲	۰/۰۰۱	۴	۲/۵۲

اثرات محیطی اجرای طرح هادی

تجزیه و تحلیل پاسخ‌های داده شده به شاخص‌های بعد محیطی کیفیت زندگی نواحی روستایی مورد مطالعه حاکی از وضعیت رضایت کننده و بهبود و ارتقای اکثریت شاخص‌ها است، بگونه‌ای که در اکثریت شاخص‌ها مد پاسخ‌ها برابر عدد ۴ (زیاد) و ۳ (متوسط) است. تنها در دو شاخص دسترسی به پارک و فضای سبز و تفریحی و ایمن سازی روستا در برابر مخاطرات محیطی است که میانگین کمتر از حد رضایت کننده به ترتیب برابر ۲/۳۱ و ۲/۹۱ به دست آمده است. این در حالیست که می‌بایست بحث ایمن سازی روستاها در منطقه مورد مطالعه به دلیل تنوع توپوگرافی و حفاصل بودن بین زون‌های فعال سندج - سیرجان و زاگرس مرتفع بسیار مورد توجه قرار می‌گرفت. نظافت و پاکیزگی روستاها با میانگین ۴/۰۸ بیشترین تاثیر مثبت و دسترسی به فضای سبز و تفریحی با میانگین ۲/۳۱ کمترین تاثیر مثبت از اجرای طرح‌های هادی را در این بعد پذیرفته‌اند. این امر نشان از بی‌توجهی طراحان و اجرا کنندگان به اوقات فراغت روستاییان دارد (جدول ۶).

جدول ۶. سنجش تغییرات شاخص‌های بعد محیطی کیفیت زندگی بواسطه اجرای طرح هادی

ابعاد	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	مد	خی دو	معنی داری	درجه آزادی	میانگین
دسترسی به پارک و فضای سبز و تفریحی	۹	۳۱	۶۱	۷۸	۷۱	۲	۶۷/۷	۰/۰۰	۴	۲/۳۱
نظافت و پاکیزگی روستا	۹۶	۱۰۰	۳۶	۱۸	---	۴	۸۳/۳	۰/۰۰	۳	۴/۰۸
کیفیت آب آشامیدنی	۶۵	۱۰۲	۵۹	۲۴	---	۴	۴۸/۹	۰/۰۰	۳	۳/۸۳
کیفیت جمع‌آوری فاضلاب	۵۷	۷۴	۹۳	۲۶	---	۳	۳/۸۰	۰/۰۰	۳	۳/۶۴
جمع‌آوری و دفع زباله	۷۵	۱۱۰	۴۸	۱۷	---	۴	۷۵/۰	۰/۰۰	۳	۳/۹۸
کاهش اتلاف و آلودگی منابع آب	۴۵	۷۸	۸۹	۲۸	۱۰	۳	۸۸/۲	۰/۰۰	۴	۳/۵۰
ایمن سازی در برابر مخاطرات محیط	۲۳	۵۱	۹۱	۴۶	۳۹	۳	۵۲/۶	۰/۰۰	۴	۲/۹۱
دپوی فضولات حیوانی	۸۴	۱۱۴	۳۷	۱۵	---	۴	۹۶/۳	۰/۰۰	۳	۴/۰۷

اثرات کالبدی اجرای طرح هادی

جهت سنجش دیدگاه روستاییان نسبت به تغییر شاخص‌های کالبدی کیفیت زندگی، اقدام به تشکیل جدول ۷ گردید. در تمامی شاخص‌ها در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ و با اطمینان ۹۵ درصد، نتیجه حاصله نشان از تاثیرگذاری مطلوب اجرای طرح‌های هادی بر بهبود و ارتقای شاخص‌های کالبدی دارد. بیشترین تاثیر مثبت اجرای طرح‌های هادی در زیباسازی

منظر روستایی با میانگین برابر ۴/۲۹ بوده است که بی شک منطبق بودن ساخت‌های طرح هادی بر فرهنگ و محیط بومی منطقه (میانگین ۴/۰۹ و مد برابر گزینه خیلی خوب) نقش پررنگی در این اعلام رضایت قاطع روستاییان داشته است. از سویی دیگر کمترین تاثیر مثبت محاسبه شده با میانگین برابر ۳/۰۷ به شاخص تخصیص و توزیع اراضی به کاربری‌های مورد نیاز اختصاص دارد. ضابطه‌مندشدن ساخت و سازها و بهبود و بهسازی معابر روستایی شاخص‌های دیگری هستند که به ترتیب با میانگین‌های ۴/۱۸ و ۴/۲۴ و مد پاسخ‌ها برابر گزینه خیلی زیاد (۵) رضایت مطلوب روستاییان را در پی داشته‌اند.

جدول ۷. سنجش تغییرات شاخص‌های بعد کالبدی کیفیت زندگی بواسطه اجرای طرح هادی

میانگین	درجه آزادی	معنی داری	ارزش خی دو	مد	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	ابعاد
۳/۵۳	۳	۰/۰۰۳	۱۵/۵۳	۴	---	۵۷	۵۵	۸۹	۴۹	کیفیت مسکن از نظر مصالح و امکانات بهداشتی
۴/۱۸	۳	۰/۰۰۰	۸۹/۳۶	۵	---	۱۳	۴۹	۷۲	۱۱۶	ضابطه مند شدن ساخت و سازها
۴/۲۴	۳	۰/۰۰۰	۱۲۲/۰۳	۵	---	۲۰	۲۴	۸۰	۱۲۶	بهبود و بهسازی معابر
۳/۶۹	۳	۰/۰۰۳	۳۷/۰۷	۴	---	۳۵	۶۰	۱۰۱	۵۴	بهبود دسترسی بهتر به شهر
۳/۰۷	۴	۰/۰۰۱	۲۶/۰۴	۳	۳۵	۴۳	۷۴	۶۴	۳۴	تخصیص و توزیع اراضی به کاربری- های مورد نیاز
۴/۱۹	۳	۰/۰۰۰	۱۳۶/۱	۵	---	۱۶	۲۶	۷۶	۱۳۲	زیباسازی منظر روستا
۴/۰۹	۳	۰/۰۰۰	۵۴/۱	۵	---	۲۶	۴۴	۸۰	۱۰۰	منطبق بودن ساخت‌های طرح هادی با فرهنگ و طبیعت محلی

جهت رتبه بندی کلیه شاخص‌ها نیز، جدول (۸) تشکیل گردید. همانطور که نتایج جدول نشان می‌دهد، شاخص‌های کالبدی و سپس شاخص‌های محیطی در رتبه‌های اولیه قرار دارند. این امر با توجه به اینکه هدف و تمرکز اصلی طرح‌های هادی بر روی بهبود و اصلاح شاخص‌های کالبدی و محیطی نواحی روستایی است، قابل تبیین می‌باشد. زیباسازی منظر روستایی در رتبه اول قرار دارد که این امر، نشان دهنده این مطلب است که اقدامات انجام شده در راستای توسعه و عمران بافت فیزیکی- کالبدی روستاها از جمله بهسازی و نوسازی معابر، ضابطه‌مند نمودن ساخت و سازها، دپوی فضولات حیوانی، جمع‌آوری و دفع زباله‌ها و... موثر واقع شده است (تایید این امر قرارگرفتن این شاخص‌ها در رتبه‌های اولیه و میانگین رضایت کننده است). اما نکته حائز اهمیت قرارگرفتن بیشتر شاخص‌های بعد اقتصادی و اجتماعی کیفیت زندگی روستاییان در رتبه‌های پایین است. بگونه‌ای که شاخص افزایش درآمد و پس‌انداز روستاییان با میانگین ناامید کننده ۲/۱۶ در پایین‌ترین رتبه قرار گرفته است. بنابراین می‌توان گفت که دید سیستمی و همه جانبه نگرانه که لازمه موفقیت برنامه‌های توسعه روستایی است؛ مورد توجه نبوده و صرفاً بهبود و توسعه فیزیکی- کالبدی به معنای توسعه روستایی و بهبود کیفیت زندگی روستاییان قلمداد شده است.

جدول ۸. رتبه بندی تغییرات شاخص‌های ابعاد چهارگانه کیفیت زندگی بواسطه اجرای طرح‌های هادی

رتبه	میانگین	شاخص‌ها	رتبه	میانگین	شاخص‌ها
۱۶	۳/۱۸	امید به آینده	۱	۴/۲۹	زیباسازی منظر روستا
۱۷	۳/۰۷	تخصیص و توزیع اراضی به کاربری‌ها	۲	۴/۲۴	بهبود و بهسازی معابر
۱۸	۳/۰۱	قیمت مسکن و اراضی کشاورزی	۳	۴/۱۸	ضابطه مند شدن ساخت و سازها
۱۹	۲/۹۱	ایمن سازی روستا در برابر مخاطرات محیط	۴	۴/۰۹	منطبق بودن ساخت‌های طرح با فرهنگ و طبیعت
۲۰	۲/۷۸	لذت از زندگی	۵	۴/۰۸	نظافت و پاکیزگی روستا
۲۱	۲/۶۳	کاهش میزان مهاجرت	۶	۴/۰۷	دپوی فضولات حیوانی
۲۲	۲/۶۱	کاهش نابرابری‌های اقتصادی	۷	۳/۹۸	جمع آوری و دفع زباله
۲۳	۲/۶۰	افزایش مشارکت	۸	۳/۸۳	کیفیت آب آشامیدنی
۲۴	۲/۵۲	سرمایه گذاری و فرصت‌های شغلی جدید	۹	۳/۶۹	بهبود دسترسی بهتر به شهر
۲۵	۲/۵۰	کاهش هزینه‌های زندگی	۱۰	۳/۶۴	کیفیت جمع‌آوری فضلاب
۲۶	۲/۴۶	توانایی تامین نیازهای اساسی خانوار	۱۱	۳/۵۳	کیفیت مسکن از نظر مصالح
۲۷	۲/۳۶	افزایش اعتبارات مالی برای روستا	۱۲	۳/۵۰	کاهش اتلاف و آلودگی منابع آب
۲۸	۲/۳۵	گسترش امکانات فرهنگی و هنری و ورزشی	۱۳	۳/۴۴	رضایت از موقعیت اجتماعی (روستایی بودن)
۲۹	۲/۳۱	دسترسی به پارک و فضای سبز	۱۴	۳/۳۲	احساس امنیت فردی
۳۰	۲/۱۶	افزایش میزان درآمد و پس انداز	۱۵	۳/۲۲	ایجاد انگیزه جهت بهبود وضعیت اقتصادی

نتایج آزمون t تک نمونه‌ای هم تاییدی بر این امر است. همانطور که نتایج ارائه شده در جدول (۹) نشان می‌دهد، بعد کالبدی کیفیت زندگی با میانگین مجموع ۳/۸۷ دارای بیشترین میانگین است که پس از آن نیز بعد محیطی کیفیت زندگی روستاییان با میانگین ۳/۵۴ قرار دارد؛ مقدار مطلوب آماره t و مثبت بودن هر دو حد بالا و پایین نیز نشان می‌دهند که شاخص‌های کیفیت زندگی در این دو بعد به گونه‌ای رضایت بخش و مطلوب، بهبود یافته‌اند. دو بعد اقتصادی و اجتماعی نیز میانگین محاسبه شده آن‌ها در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ کمتر از مطلوبیت عددی مورد انتظار (۳) است تا بتوان با توجه به منفی بودن آماره t و هر دو حد بالا و پایین گفت که اجرای طرح‌های در روستاهای منطقه در این دو بعد تاثیر رضایت بخشی را بر ارتقای کیفیت زندگی روستاییان نداشته است. هر چند که میانگین مجموع محاسبه شده (۳/۲۱) در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ نشان از بهبود نسبی کیفیت زندگی روستاییان دارد.

جدول ۹. نتایج آزمون t تک نمونه‌ای در ارتباط با سطح کیفیت زندگی روستاییان بواسطه اجرای طرح‌های هادی

اطمینان ۹۵ درصد		مطلوبیت عددی مورد آزمون = ۳				کیفیت زندگی	
		میانگین	درجه آزادی	معنا داری	مقدار t	تفاوت از حد مطلوب	مولفه
پایینتر	بالاتر	۲/۸۴	۲۴۹	۰/۳۹	-۲/۷۳	-۰/۱۶۲	اجتماعی
-۰/۰۰۷	-۰/۲۹۶	۲/۶۲	۲۴۹	۰/۰۱۳	۵/۲۵	-۰/۳۸۰	اقتصادی
-۰/۲۳۷	-۰/۵۲۳	۳/۵۴	۲۴۹	۰/۰۰۰	۹/۱۴	۰/۵۴۷	محیطی
-۰/۶۵۳	۰/۴۲۱	۳/۸۷	۲۴۹	۰/۰۰۰	۱۴/۲۶	۰/۸۷۰	کالبدی
-۰/۹۷۸	۰/۷۴۱	۳/۲۱	۲۴۹	۰/۰۰۱	۳/۳۰	۰/۲۱۶	مجموع
-۰/۳۴۵	۰/۰۸۷						

تحلیل فضایی کیفیت زندگی در بین نواحی روستایی در جدول (۱۰) نشان می‌دهد که میانگین ابعاد کیفیت زندگی در بعد کالبدی و محیطی در تمامی روستاها بیشتر از حد متوسط (۳) بوده است و در شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی است که میانگین‌های کمتر از حد مورد انتظار، در بین روستاها شکل می‌گیرد. در ابعاد کالبدی، محیطی و اقتصادی روستای برده

رشه به ترتیب با میانگین‌های ۴/۵۶، ۴/۱۲ و ۳/۶۹ و در بعد اجتماعی روستای دره تفی با میانگین ۳/۸۹ دارای بیشترین میانگین‌ها هستند. در مجموع نیز با اجرای طرح هادی، روستای برده رشه و پس از آن روستاهای دره تفی و سیف، بیشترین ارتقا و بهبود کیفیت زندگی را شاهد بوده‌اند. این تفاوت در تاثیرپذیری کیفیت زندگی روستاها از اجرای طرح‌های هادی را می‌توان از طریق دو عامل جمعیت و قدمت اجرای طرح هادی تبیین نمود. بگونه‌ای که نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن در جدول (۱۱) نشان می‌دهد، بین مدت زمانیکه از اجرای طرح هادی می‌گذرد با بهبود تمامی ابعاد رابطه معنی‌داری وجود دارد و هرچه این مدت زمان بیشتر بوده روستاها دارای کیفیت زندگی بهتری بوده‌اند. نکته قابل ذکر ارتباط مثبت و معنی‌دار مدت زمان اجرای طرح با تمامی ابعاد کیفیت زندگی است اما شدت ارتباط در دو بعد اقتصادی و اجتماعی بیشتر از دو بعد محیطی و کالبدی بوده است تا بتوان گفت ارتقا و بهبود شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی کیفیت زندگی در منطقه مورد مطالعه بواسطه اجرای طرح‌های هادی به زمان بیشتری نسبت به دو بعد دیگر نیاز دارد. به منظور سنجش موثر بودن متغیر جمعیت، روستاهای مورد مطالعه به سه دسته پرجمعیت، متوسط و کم جمعیت تقسیم و با استفاده از آزمون تحلیل واریانس یکطرفه در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ مشخص گردید که میانگین کیفیت زندگی روستاهای پرجمعیت‌تر بیشتر از روستاهای متوسط و روستاهای کم جمعیت بیشتر از روستاهای کم جمعیت است (جدول ۱۲).

جدول ۱۰. تحلیل فضایی تغییرات کیفیت زندگی در روستاهای مورد مطالعه با اجرای طرح‌های هادی

روستاهای منتخب	اجتماعی	اقتصادی	محیطی	کالبدی	مجموع	رتبه
دره تفی	۳/۸۹	۳/۴۳	۴/۰۵	۴/۳۹	۳/۹۴	۲
برده رشه	۳/۴۷	۳/۶۹	۴/۱۲	۴/۵۶	۳/۹۶	۱
کانی سانان	۳/۱۴	۲/۹۴	۳/۵۷	۴/۲۱	۳/۴۶	۴
نچی	۱/۸۱	۱/۲۷	۳/۰۲	۳/۳۴	۳/۳۶	۸
سیف	۳/۲۶	۳/۲۳	۴/۰۳	۴/۱۱	۳/۶۵	۳
ینگچه	۲/۲۷	۱/۹۶	۳/۰۸	۳/۲۳	۲/۶۵	۷
بیلو	۲/۳۰	۲/۰۹	۳/۱۸	۳/۴۶	۲/۷۵	۶
قلقه	۲/۲۶	۲/۱۱	۳/۳۱	۳/۶۴	۲/۸۳	۵
مجموع	۲/۸۴	۲/۶۲	۳/۵۴	۳/۸۷	۳/۲۱	-

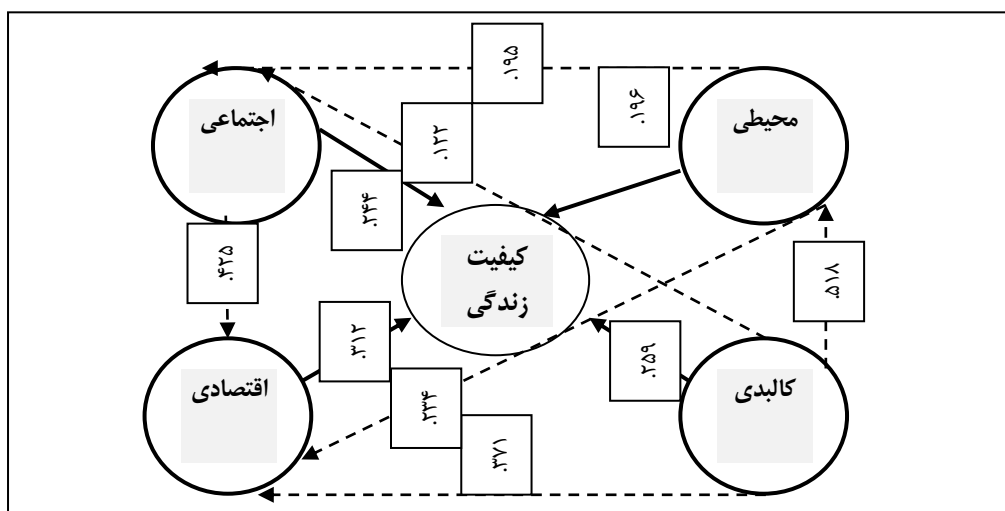
جدول ۱۱. نتایج ارتباط قدمت اجرای طرح‌های هادی با کیفیت زندگی روستاییان

مجموع	←	کیفیت زندگی	اجتماعی	اقتصادی	محیطی	کالبدی
قدمت اجرای طرح	ارزش همبستگی	۰/۴۱۱	۰/۳۳۲	۰/۴۶۴	۰/۲۷۸	۰/۲۲۱
	معنی‌داری	۰/۰۰۱	۰/۰۱۲	۰/۰۰۳	۰/۰۰۵	۰/۰۰۹

جدول ۱۲. نتایج تفاوت سطح کیفیت زندگی پس از اجرای طرح‌های هادی با میزان جمعیت روستاها

میانگین کیفیت زندگی	معنی‌داری	آماره f	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	شرح
۳/۸۱	۰/۰۱۴	۱۱/۲	۱/۱۲	۲	۲/۲۴۵	بین گروهی
۳/۱۲						متوسط جمعیت
۲/۶۷						کم جمعیت
۳/۲۱				۷	۲/۷۴۳	مجموع

در نهایت نیز، جهت ترسیم مدل تحلیلی کیفیت زندگی به منظور مشخص نمودن میزان تاثیرگذاری هریک از ابعاد کیفیت زندگی بر روی مجموع کل کیفیت زندگی در روستاهای منطقه که طرح هادی آن‌ها اجرا شده است؛ از مدل تحلیل مسیر استفاده شد. در این پژوهش، ترتیب ورود متغیرها در دست محقق و برپایه مدل نظری قبلی نبوده بلکه برحسب مقدار معنی‌داری و بتای حاصله آزمون انجام گرفت. بنابراین در مرحله اول، مجموعه تلفیقی کل ابعاد (کیفیت زندگی کلی) به عنوان متغیر وابسته و تمامی ابعاد (ابعاد کیفیت زندگی) به عنوان متغیر مستقل، جهت تعیین اثرات مستقیم وارد مدل گردیدند؛ در مرحله بعد، بعدی (ابعاد کیفیت زندگی) که در مرحله قبل، دارای بیشترین بتا و رگرسیون معنی‌دار بود به عنوان متغیر وابسته و سایر ابعاد باقیمانده به عنوان متغیر مستقل وارد مدل شدند. در هر مرحله نیز ابعادی که همبستگی آن‌ها معنی‌دار، محاسبه نمی‌گردید یعنی بیشتر از سطح معنی‌داری $0/05$ بودند از مدل و ادامه پردازش حذف می‌گردیدند. در نهایت پس از وارد نمودن و جایگزینی ابعاد با ضرب کردن کلیه مسیرها و در نهایت جمع کردن همه مسیرهای ضرب شده به بعد مورد نظر، میزان اثرات غیرمستقیم نیز مشخص شد و در آخر نیز با جمع نمودن اثرات مستقیم و غیر مستقیم، بار کلی و میزان اثرگذاری نهایی هر بعد بر کیفیت زندگی روستاییان مشخص گردید. لازم به ذکر است که مقدار R^2 مشخص شده به روش ENTER نیز برابر $0/72$ بوده و این یعنی ۷۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته (کیفیت زندگی بواسطه اجرای طرح هادی) توسط مدل نهایی قابل تبیین است. همانطور که نتایج نشان می‌دهند از میان ابعاد کیفیت زندگی، بعد کالبدی با بار کلی $0/557$ بیشترین تاثیر و بعد اقتصادی با بار کلی $0/312$ کمترین تاثیر را بر روی تغییر سطح کیفیت زندگی روستاهای منطقه بواسطه اجرای طرح هادی داشته‌اند.

شکل ۵. نتایج آزمون تحلیل مسیر ابعاد موثر بر کیفیت زندگی روستاییان بواسطه اجرای طرح‌های هادی

جدول ۱۳. اثر مستقیم، غیر مستقیم و کلی هر یک از ابعاد کیفیت زندگی بر روی کیفیت زندگی روستاها با اجرای طرح‌های هادی

مولفه	اثر مستقیم	اثر غیر مستقیم	بار کلی
اجتماعی	$0/244$	$0/122$	$0/376$
اقتصادی	$0/312$	---	$0/312$
محیطی	$0/196$	$0/145$	$0/341$
کالبدی	$0/259$	$0/298$	$0/557$

نتیجه گیری

پژوهش حاضر به ارزشیابی تاثیر اجرای طرح‌های هادی بر کیفیت زندگی روستاییان بخش خاوومیرآباد شهرستان مریوان پرداخت. در این ارتباط سوال‌هایی مطرح بودند که یافته‌های پژوهش به شرح زیر بدان‌ها پاسخ دادند:

- آیا طرح‌های هادی اجرا شده توانسته است موجب بهبود سطح کیفیت زندگی روستاییان گردد؟

در بعد اجتماعی، نتایج به دست آمده نشان دادند که در سه شاخص امنیت فردی، رضایت از موقعیت اجتماعی (روستایی بودن) و امید به آینده تاثیرات اجرای طرح هادی در سطح مطلوبی ارزیابی شده است، این امر، نشان می‌دهد که روستاییان از مورد توجه واقع شدن توسط دولت (اجرای طرح‌های توسعه) احساس رضایت دارند و اجرای طرح‌های هادی را زمینه ساز جذب و تخصیص اعتبارات و امکانات آبی و توسعه در آینده می‌دانند. با اجرای طرح‌های هادی و بهبود و بهسازی مکان‌ها و معابری که زمینه ساز ترس و ناامنی بودند، احساس در خطر بودن و ناامنی روستاییان نیز کاهش یافته است. در مقابل در شاخص‌های تامین نیازهای اساسی خانوار و افزایش امکانات ورزشی، فرهنگی و هنری میانگین‌های محاسبه شده دارای سطح نامطلوبی هستند، تا برآیند این امر، ادامه وابستگی خدماتی به شهر و عدم موفقیت این طرح‌ها در افزایش لذت از زندگی روستاییان و کنترل و معکوس سازی مهاجرت‌های روستایی باشد. البته در این ارتباط یعنی لذت از زندگی نازل و مهاجرت‌های روستایی بخش، نمی‌توان از تاثیر بعد اقتصادی نیز غافل بود. همانطور که نتایج نیز نشان دادند، اجرای طرح‌های هادی نتوانسته‌اند به عنوان محرکی مطلوب زمینه‌ساز افزایش سرمایه‌گذاری‌ها، به جریان انداختن پس‌اندازهای روستایی و ایجاد فرصت‌ها و مشاغل شغلی جدید بویژه در فعالیت‌های غیر کشاورزی، در روستاها باشند، نتیجه این امر، ناتوانی این طرح‌ها در کاهش نابرابری‌های اقتصادی بین شهر و روستا در منطقه بوده است که به عنوان یکی از اهداف اصلی اجرای طرح‌های هادی مطرح می‌باشد. هر چند که روستاییان اجرای طرح‌های هادی را موجب افزایش قیمت زمین و مسکن روستایی می‌دانند و با اجرای این طرح‌های انگیزه آن‌ها جهت بهبود اقتصادی و در نتیجه توسعه روستا افزایش یافته است؛ اما نیاز است که جهت دستیابی به نتایج مطلوب و تاثیرگذاری بهبود این شاخص‌ها در کیفیت زندگی روستاییان، سایر شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی وابسته به آن‌ها نیز بهبود یابد. در بعد محیطی تغییرات ایجاد شده در بسیاری از شاخص‌ها مثبت ارزیابی شده است بگونه‌ای که همانطور که بازدیدهای میدانی و پاسخ‌های روستاییان نیز نشان دادند، اجرای طرح هادی در جمع‌آوری و دفع فاضلاب و زباله‌های روستایی، دپوی فضولات حیوانی و کاهش اتلاف و آلودگی منابع آب، موفق عمل کرده است. روستاییان اظهار می‌داشتند که در قبل، زباله، فاضلاب‌ها و فضولات حیوانی به رودخانه‌ها و درون روستا وارد یا ریخته می‌شدند اما پس از اجرای طرح هادی و ایجاد سیستم دفع فاضلاب و فضولات و مکانیابی محل دفن زباله علاوه بر اینکه بر کیفیت آب‌های جاری روستا افزوده شده، محیط روستا نیز زیباتر گردیده است. اما در مقابل پاسخ‌های روستاییان، نشان داد که اجرای طرح‌های هادی نتوانسته است به افزایش فضای سبز، پارک و فضاهای تفریحی منجر گردد، در بازدیدهای میدانی نیز مشاهده می‌شد که تنها تعدادی وسایل بازی کودکانه در مکان‌هایی از روستا قرار داده شده بودند که گاهی دسترسی به آن‌ها نیز سخت بود. همچنین در شاخص افزایش ایمنی روستا در برابر مخاطرات محیطی نیز دیدگاه روستاییان در ارتباط با تاثیرگذاری مثبت طرح‌های هادی، مطلوب ارزیابی نشده است؛ دهیاران روستاها در این ارتباط، اظهار می‌داشتند که با توجه به وجود گسل‌های متعدد در اطراف و حتی در خود روستاهای منطقه گاهی جهت توسعه انتخاب شده به سمت همین خطوط گسل بوده است و یا در برخی روستاها نیز که محدودیت توپوگرافی وجود دارد، عملیات‌های عمرانی سبب فعال شدن برخی پدیده‌های زیست محیطی همچون: فرسایش خاک، رانش و لغزش، آسیب دیدگی گونه‌های گیاهی و جانوری و در برخی موارد آلوده شدن منابع آب شده است. همچنین، اجرای طرح‌های هادی در ارتقای کیفیت کالبدی زندگی روستاها منطقه بسیار تاثیرگذار بوده و در تمامی شاخص‌ها میانگین‌های محاسبه شده در سطح رضایت بخشی محاسبه شده‌اند. در زمینه ساخت و سازها؛ بازدیدها و مصاحبه‌های میدانی در تایید پاسخ‌های روستاییان نشان دادند که با اجرای طرح‌های هادی در ابتدا

ضابطه‌مندی و مقرارت خاصی در ساخت و سازها بر روستاها حاکم شده است، بگونه‌ای مسکن جدید، منطبق بر مقررات فنی ساخته می‌شوند که البته نمود این امر در روستاهای پرجمعیت‌تر و مرفه‌تر به لحاظ اقتصادی بیشتر است. گرایش به ناماسازی و چند طبقه‌سازی، استفاده از مصالح مقاوم، تمایل به ساخت سرویس بهداشتی و حمام در داخل ساختمان از مهمترین شاخصه‌های مثبت‌ارتقای کیفیت مسکن روستایی منطقه بعد از اجرای طرح هادی است. یکی دیگر از شاخصه‌های کیفیت کالبدی که وضعیت آن با اجرای طرح‌های هادی مطلوب ارزیابی شده است، نوسازی و بهسازی معابر روستایی است؛ تعریض و گشایش معابر، پوشش آسفالت معابر، احداث و پوشش پیاده‌روها، جدول‌گذاری و احداث کانو و جوی‌های انتقال آب‌های سطحی، مهمترین ویژگی‌های جدید معابر، بعد از اجرای طرح هادی در منطقه هستند. تخصیص و توزیع اراضی به کاربری‌های مختلف مورد نیاز، دارای‌کمترین میانگین محاسبه شده در بعد کالبدی است در مصاحبه‌هایی که با دهیاران روستاها انجام گرفت آن‌ها در این ارتباط اظهار می‌داشتند که تخصیص‌های صورت گرفته در نقشه کاربری اراضی طرح‌های هادی به کاربری‌های مختلف از سرانه معمول آن کاربری کمتر بوده و یا با مکانیابی نامناسب اغلب به حاشیه روستا برده شده‌اند و امکان دسترسی عادلانه را مهیا نمی‌کنند. تاکید بسیاری از دهیاران بر روی کاربری‌های ورزشی، تفریحی و فرهنگی مورد نیاز روستاها بود. جمع‌بندی نهایی نیز نشان داد که در مجموع اجرای طرح‌های هادی در منطقه در سطح متوسطی در ارتقای و بهبود کیفیت زندگی ساکنین روستایی مؤثر بوده است، این مثبت بودن و بهبود در دو بعد کالبدی و محیطی رضایت‌کننده بوده اما در دو بعد اجتماعی و اقتصادی این تاثیر، رضایت‌کننده ارزیابی نگردیده است. این نتیجه را می‌توان با معضل همیشگی طرح‌های هادی تبیین نمود که تمرکز و خروجی اصلی آن‌ها متوجه توسعه و بهسازی فیزیکی است و هر چند که در شرح اهداف و فصول تهیه شده طرح، شاخصه‌های اقتصادی و اجتماعی نیز به چشم می‌خورد اما بازهم در عمل شاخصه‌های کالبدی بیشترین تاثیر مثبت را می‌پذیرند همچنانکه زیباسازی روستاها دارای رتبه اول و افزایش پس‌انداز و درآمد در آخر جدول رتبه بندی شاخص‌ها قرار گرفتند. به واقع تحول کالبدی می‌بایست زمینه‌ساز پویایی اقتصادی و ارتقای اجتماعی روستاها گردد تنها در این صورت است که می‌توان به تحقق اهداف اجرای طرح‌های هادی امیدوار بود و بهسازی فیزیکی صرف را نمی‌توان عامل توسعه روستایی دانست همچنان که بسیاری از روستاهای کشور با صرف هزینه‌های گزاف با وجود تحول کالبدی بازهم با تخلیه و کاهش جمعیتی روبرو هستند، تایید این مطالب را هم می‌توان در یافته‌های به دست آمده پژوهش دید که با وجود اجرای گسترده طرح‌های هادی بازهم مهاجرت روستایی (عدم افزایش میل ماندگاری) منطقه کنترل نشده است.

- آیا تفاوت تاثیرپذیری سطح کیفیت زندگی روستاهای مورد مطالعه از اجرای طرح‌های هادی با عامل جمعیت و مدت زمان اجرای طرح‌ها قابل تبیین است؟ یافته‌های پژوهش، نشان دادند که در مجموع روستاهایی که دارای جمعیت بیشتری هستند، دارای رتبه بهتری به لحاظ کیفیت زندگی بوده و تاثیرپذیری مطلوبتری از طرح‌های هادی پذیرفته‌اند، دلیل این امر را می‌توان بر تمرکز و تخصیص خدمات و امکانات در کشور با توجه به عامل جمعیت دانست. روستاهای پرجمعیت بخش به دلیل اولویت‌دار بودن از تخصیص بودجه و امکانات بیشتری برخوردار بوده و با توجه افزایش جمعیت نیز طرح‌های هادی آن‌ها به روزآوری شده و مراحل آن در بازه زمانی کمتر و با دقت بیشتری اجرا می‌گردند. همچنین تحلیل همبستگی میان مدت زمانی که از اجرای طرح‌های هادی می‌گذرد با سطح کیفیت زندگی روستاییان، ارتباط مثبت، معنی‌دار و مستقیمی را نشان داد. در این بین شدت همبستگی قدمت اجرای طرح با بعد کالبدی کمتر از سایر ابعاد بود این امر را می‌توان با تمرکز اصلی طرح‌های هادی بر روی بعد فیزیکی - کالبدی روستاها و قابل لمس بودن آثار دگرگونی کالبدی در زمان کوتاه تبیین نمود. در مقابل آشکار شدن آثار اقتصادی و اجتماعی به سرمایه‌گذاری بیشتر، نظارت جدی‌تر، مدیریت کارآ و باثبات‌تر و بازه زمانی بیشتری نیاز دارند.

- کدامیک از ابعاد کیفیت زندگی روستاییان بیشترین تاثیر را در تغییر سطح کیفیت زندگی آن‌ها بواسطه اجرای طرح‌های هادی داشته است؟ مدل تحلیلی کیفیت زندگی منطقه مورد مطالعه نشان داد که در نهایت این بعد کالبدی است که

بیشترین تاثیر کلی را بر بهبود کیفیت زندگی روستاییان منطقه، داشته است. این بعد با توجه به اینکه تمرکز اصلی اجرای طرح‌های هادی بر آن است علاوه بر تاثیر مستقیم به صورت غیرمستقیم نیز با اثرگذاری بر ابعاد دیگر کیفیت زندگی روستاییان، موجب ارتقا و بهبود سطح کیفیت زندگی آن‌ها گردیده است. درتایید این امر می‌توان گفت که به واقع در نظام روستایی، کالبد روستاها به عنوان بسترساز فعالیت‌ها و روان کننده عملکرد مطلوب چرخ دنده‌های نظام توسعه روستایی یعنی عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی عمل می‌کنند. به همین دلیل است که این بعد، به صورت مستقیم و غیرمستقیم توانسته است بر دیگر ابعاد توسعه روستایی و در نتیجه وضعیت کیفیت زندگی روستاییان اثرگذار باشد. با توجه به نتایج حاصله و ضعف‌هایی که در اجرای طرح‌های هادی منطقه بواسطه بازدید میدانی و مصاحبه با روستاییان مشخص شدند، راهکارهای زیر به منظور حل معضلات موجود، جهت بهبود کیفیت اثرگذاری طرح‌های هادی بر ارتقای سطح کیفیت زندگی روستاییان منطقه پیشنهاد می‌گردد:

- آگاهی دادن به روستاییان (با تاکید بر ریش سفیدان و مسئولان دینی روستا) در ارتباط با تاثیرات مثبت اجرای طرح‌های هادی، جهت جذب مشارکت آن‌ها.

- بهره‌گیری از نیروی کار روستایی در عملیات اجرایی طرح‌های هادی.

- پرداخت خسارت به کسانی که واحدهای ملکی آن‌ها تخریب شده یا اراضی آن‌ها تغییر کاربری داده شده است.

- توجه به ایجاد و گسترش فضاهای سبز و ورزشی و تفریحی در روستاها با تاکید بر مکانیابی صحیح این کاربری‌ها.

- توجه به تکمیل نمودن بهسازی و نوسازی معابر فرعی.

- بازنگری طرح‌های هادی به دلیل تکمیل شدن اراضی محدوده طرح، در روستاهای پرجمعیت منطقه.

- توزیع فضایی مناسب و رعایت اصل عدالت فضایی در تخصیص خدمات و امکانات در تهیه و اجرای طرح‌های هادی منطقه.

- آموزش مردم محلی از طریق آگاهان محلی در ارتباط ضرورت پرهیز از خانه سازی در مناطق پرمخاطره.

- گنجانیدن تبصره‌ای در اعطای وام‌های ساخت و ساز روستایی مبنی بر عدم خانه سازی در نواحی و مناطق پرمخاطره (اراضی شیبدار، خطوط گسل و...).

- تخصیص وام‌های نوسازی و بهسازی مسکن روستایی به صورت بلند مدت و کم بهره و با تسهیل شرایط اداری برای وام گیرندگان.

- رعایت اصل همجواری در جانمایی کاربری‌ها به منظور جلوگیری از همجواری کاربری‌های ناسازگار.

- ارتقای کیفیت آسفالت‌ها، زیرسازی‌ها و کیفیت پوشش سنگی معابر.

- انجام مطالعات جدید محیطی به منظور شناسایی مخاطرات تهدید کننده روستاها و در نظرگیری و اعمال آن‌ها در طرح هادی روستاها.

- توجه به تنوع اقتصادی و ایجاد فرصت‌های شغلی بویژه در روستاهای کم جمعیت و روستاهایی که از اجرای طرح هادی آن‌ها مدت کمی می‌گذرد.

References

- Abdi, H.(2014). The Role of Hadi Plan in the economic sphere of rural district of Baladeh(Jahrom, Fars Province). *Islamic Revolution Housing Foundation research project*. Retrieved 2016, Dec. 30, from: <http://sohbatnews.ir/uploadcenter/files/-1/feettr/1.93.pdf>. (In Persian)
- Alinaghypour, M., & Pourramezan, I.(2014). Analyzing the effects of conducting Hadi projects on improving the quality of life in villages of Rasht central areas. *Research and Rural Planning*, 3(8), 79-92. (In Persian)

- Anabestani, A., & Hajipour, Y. (2013). Economic and social impacts of Hadi plans in rural settlements (Case study: villages of Dena city). *Journal of Regional Planning*. 3(9), 13-26. (In Persian)
- Azimi, N. (2012). The assessment of physical implementation Effects of Hadi plans from villagers' perspective (Case Study: Miandoab). *Quarterly geographical perspective*. 7(19), 25-37. (In Persian)
- Barrios, E. (2007). *access to rural development household perceptions on rural development*. adb institute discussion. paper 61, 7-18.
- Bryan, H. (2002). private living and quality of life. *public planning*. 4(2), 141-227.
- Cagliero, R. (2010). *the possible effects in piedmont rdp and quality of life in rural areas*. rural development: governance policy design and delivery 'Ljubljana. Slovenia, august, 25-27.
- Costanza, R. (2008). quality of life: an approach integrating opportunities, human, needs, and subjective well-being. *Ecologic and economics*, 16, 271-276.
- Dymitrow, M. (2014). quality of life in rural areas: a topic for the rural development policy?. *bulletin of geography. socio-economic series*, 25(2), 25-54. 26.
- Ebrahimi, M., & Amini, M. (2014). Survey of the status of infrastructure and superstructure design services in the rural areas. *geographical landscape Journal in the Human Studies*, 26, 119-105. (In Persian)
- Farahani, H. (2008). Measuring the quality of life of the villagers in the reconstruction of post-earthquake (Case study: villages of Shirvan). *Geographic ideas Journal*. 3(21), 68-85. (In Persian)
- Fang, F. (2012). Urban villages' Redevelopments in Weihai China: Physical and Social Changes (pp 15-23), *In 19th Annual European Real Estate Society Conference. ERES: Conference*, Edinburgh, Scotland.
- Ghaderi, R. (2015). *a report on the process of Hadi projects in Kurdistan*. retrieved 2016, Dec. 30, from: <http://www.mehrnews.com/news>. (In Persian)
- Gondos, B. (2014). relationship between tourism and quality of life researches at lake balaton, British standard of living. *economic history review*, 10(1), 1790-1850.
- Karimi, J. (2015). *Hadi Plans in the city of Marivan*. retrieved 2016, Dec. 30, from: <http://www.irna.ir/fa/News/>. (In Persian)
- Knaap, G., & Chakraborty, A. (2007). Comprehensive Planning for Sustainable Rural Development. *Special Issue on Rural Development Policy*. 1(3), 18-20.
- Motie Langroodi, H. (2004). *Rural Planning with an emphasis on Iran* (Second Edition). Mashhad: jahad publication. (In Persian)
- Mudey, A. (2011). Assessment of quality of life among rural and urban elderly population of wardha district, Maharashtra, India. *ethno med*. 5(2), 89-93.
- Papoli Yazdi, M., & Abrahimi, Z. (2008). *Theory of Rural Development* (Fifth Edition), Tehran: Samt publication. (In Persian)
- paraskevi, T. (2010). theoretical contributions quality of life: definition and measurement. *Europe's journal of psychology*, 3(4), 148-1161.
- pospěch, P. (2009). *quality of life in Czech rural areas*. Institute of agricultural economics and information, Brno: Czech republic.

- Rabiifar, V.(2015). Analysis and Impact Assessment Hadi projects in economic and Social development of rural settlements (Case study: villages of the Zanjan province).*Journal of Regional Planning*,5(17), 90-75.(In Persian)
- Rezaee, R., & Safa, L.(2014). Analyze the effects of rural Conducting Hadi projects by using structural equation modeling (Case Study: Zanjan city).*Journal of geographic space*, 14(46),151- 171. (In Persian)
- Rezvani, M.(2011).*Introduction to rural development planning in Iran*(third Edition).TEHRAN: Ghomes publication.(In Persian)
- Rezvani, M.,& Mansourian, H .(2008). The Evaluation of Quality of life and provide a model for rural areas.*village and Development Journal*, 11(3), 1- 26.
- Saiedi, A. (2004).Problems and prospects of development and rural development in Iran. *Journal of Housing and Rural Environment*. 19(108), 3-14. (In Persian)
- Saiedi,A.(2005).*Geography rural fundamentals*(Second Edition).Tehran: SAMT publication. (In Persian)
- Shamaie, A. (2014). the Effects of Hadi Plan on rural settlements (Case study: Nishabur). *Research and Rural Planning*, 3 (6), 75-88. (In Persian)
- Shakoor, A., & Shamsadini, A.(2014). Assessment the implementation of socio-economic aspects of conducting Hadi projects in rural settlements (case study: Kenareh Village - Marvdasht). *Journal of geography and urban-regional planning*, 13, 39-52.(In Persian)
- Shucks,S.(2006). *first European quality of life survey: urban–rural differences*. office for official publications of the European communities.
- sonja, F.(2003).*State of the art report on life quality assessment in the field of transport and research institutemobility*.Swedish national road and transport: Linkoping-Sweden.
- Susniene,D.(2009).The concepts of quality of life and happiness – correlation and differences.*inzinerineekonomika-engineering economics*,1(3),48-59.
- The Urban & Rural Specific Studies and Services Center.(2006).*Introduction to the Hadi plan and monitor rural construction, a series of specialized texts for rural austerities*. The Ministry of Interior's municipal and rural administrations.(In Persian)
- zaid,A.(2010).*Quality of life among rural Nigerian women: the role of information, library philosophy and practice*.Retrieved 2016, Dec. 18, from <http://www.worldbank.org>.
- Zaree, Y. (2011). A Critique of the rural Hadi plan. *Journal of Housing and Rural Environment*, 28(127), 65-55. (In Persian)

How to cite this article:

Mohammadi, S., Tayebnia, H., Taba, B. & Davoodi, A. (2017). On the Effects' Evaluation and Analysis of the Implementation Rural Guiding Plans to Improve the Quality of Villagers Life (Case Study: Khavmirabad Villages of Marivan District). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 12 (2), 391-411.
http://jshsp.iurasht.ac.ir/article_532890.html

On the Effects' Evaluation and Analysis of the Implementation Rural Guiding Plans to Improve the Quality of Villagers Life (Case Study: Khavmirabad Villages of Marivan District)

Saadi Mohammadi*

Assistant Professor, Department of Geography, University of Payame Noor, Iran

Sayed hadi Tayebnia

Assistant Professor, Geography & Rural Planning, University of Sistan and Baluchistan, Zahedan, Iran.

Badrye Taba

M.A in Geography & Rural Planning, university of Tehran, Education Organization of Kurdistan Province, Iran

Azad Davoodi

M.A Architectural engineering, Sanandaj branche, Islamic Azad University, Education Organization of Kurdistan Province, Iran

Received: 08/06/2016

Accepted: 21/08/2017

Extended Abstract

Introduction

Rural development projects should be able to deal with existing economic, social, environmental and physical problems in order to achieve a good quality of life for villagers. One of these projects is guiding plan that were taken from urban guiding plans. The rural guiding plan is the most fundamental plan for the rural areas development, which for well-being of rural residents and achieving objectives such as: Promoting rural development with regard to economic, social and cultural conditions, providing fair opportunities through making community, manufacturing and welfare facilities, guided physical condition of the village, facilities to improve rural housing and providing environmental and public services. In this regard, the present study issue was the quality and how these initiatives as a form of rural development programs affected improving the quality of life of the villagers in Khavemyrabad district.

Methodology

This applied research was descriptive-analytical method which the data was collected through the theoretical part and survey method by library studies and Internet sites, and also, by using interview techniques, questionnaires and field surveys, respectively. The population included the households in the villages of Khavemyrabad district in Marivan that implementation of rural guiding plan was done there.

Result and Discussion

The results of measuring villagers' point of view by means of the G2 test regarding the impact of implementation of rural guiding plan on their social life quality showed that the plans had positive impacts on three indexes of life expectancy, satisfaction of social statute (being villager) and sense of security of villager with means more than 3 in a meaningful level of 0.05. The mean obtained in other indexes had been less than satisfactory level of 2 (very low) and

* Corresponding Author:

Email: saadi@pnu.ac.ir

about 60% of answers hit the low and very low choices, which showed no favorable impact of implementation of rural guiding plan affected on reducing migration, increasing ability to meet the basic needs of households, improving cultural, artistic and sport facilities, caused increasing in the participation of the villagers. Measuring economic indexes of life quality of the villagers after implementation of rural guiding plan indicated that with 95 percent significance and at the level of 0.05, rural guiding plan had could improve the income saving, decreasing the cost of life, increasing the absorb of financial conveniences for villages, improving job statue and creating new job opportunities. The analysis of given responses to the life quality related environmental indexes in rural areas showed the improvement of satisfaction in the majority of indexes. Most of the indexes in this part were equal 4(high) and 3(media). Results also indicated the positive effects of implementation of rural guiding plan on improving the physical indexes. Most of the positive impacted of guiding plan related to beautify of rural landscape with the mean of 4.29.

Conclusion

Final evaluation showed that, overall, the implementation of guiding plans in the region improve the quality of life of rural residents. In both environmental and physical dimensions, the amount of effectiveness was satisfactory, but in social and economic dimensions it was not so. The analytical model indicated that the physical dimension had the most impact on improving of the quality of life in the region. Assumed that the main focus of guiding plans was on physical dimension, in addition to the direct impact, indirectly improves the villagers' quality of life. In this regard, the recommendations of the study are as follows:

- Utilizing the Rural Labor Force in Implementation of Guiding Plans.
- Compensation of Those Units that Were Destroyed or Their Land Use Had been Changed.
- Paying Attention to the Development of Green Spaces, Sports and Recreational Land in Rural Areas, with Emphasis on the Correct Location.
- Paying Attention to the Completion of the Improvement and Modernization of the Subsidiary Passages. Reviewing the Guiding Plans for Completion of the Project Area in Villages' Populated Areas.
- Proper Spatial Distribution and Keeping Spatial Equity Principle in the Allocation of Services and Facilities in Preparation and Implementation of Plans in the Region.

Keywords: Guide Plans, Life Quality, Khavmirabad District